

2009. AASTA ÜHISKONNAÕPETUSE RIIGIEKSAMI ANALÜÜS

1. Eksami eesmärk

Haridus- ja teadusministri 3.12.2008 määruse number 70 „Põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite korraldamise ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamise tingimused ja kord“ 3.peatüki §13 lõiked 1 ja 2 sätestavad gümnaasiumi lõpueksamite eesmärkidena:

- hinnata riiklikus õppekavas määratletud õpitulemuste saavutatust eksamiaines;
- suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
- siduda järjestikused haridustasemed;
- võimaldada õpilastel saada objektiivsema ettekujutuse oma õpitulemustest ja koolil ennast hinnata;
- kooli pidajal, HTM-il, lastevanematel ja teistel saada tagasisidet õppimise ning õpetamise tulemuslikkusest koolis;
- võrrelda gümnaasiumilõpetajate eksamitulemusi;
- ühitada gümnaasiumi lõpueksamid kutseõppeasutusse, rakenduskõrgkooli ja ülikooli siseastumiseksamitega.

2. Eksamitöö põhiandmed

Ühiskonnaõpetuse eksamil osales kokku 6174 õpilast, neist põhieksamil 6147. Kõige populaarsem oli ühiskonnaõpetuse eksam Rapla-, Järva- ja Jõgevamaa gümnaasiumilõpetajate hulgas, kõige vähem eelistati seda eksamit Ida-Virumaal, Valga- ja Tartumaal. Eksamitööd ei sooritanud 23 eksaminandi. Eksamitöö keskmine punktide arv oli 61,93, sealhulgas eesti õppekeelega tööde keskmine 63,89 ja vene õppekeelega tööde keskmine 45,13 punkti. Venekeelsete tööde keskmine tulemus oli 18,76 punkti madalam eestikeelsete tööde keskmisest. Võrreldes eksaminandide teiste eksamite sooritust, on eesti õppekeelega koolide keskmine 59,07 punkti ja vene õppekeelega koolide keskmine eksamitulemus 49,84 punkti. Vahe on 9,23 punkti, millest järeldub, et vene õppekeelega koolide õpilased, kes valisid ühiskonnaõpetuse eksami, on nõrgemate teadmistega. Võrdlus teiste eksamite sooritusega samade eksaminandide poolt viitab sellele, et vene õppekeelega koolide tütarlapsed sooritasid ühiskonnaõpetuse eksami oluliselt kehvemale tulemusele kui teised eksamid; ühiskonnaõpetuse eksami sooritajatest on üle 60% tütarlapsed. Eestikeelsete tööde puhul on just tütarlaste tulemused paremad ja neid on eksami valinud õpilaste seas üle 60%. See võib olla põhjus, miks on keskmistes

tulemustes suur erinevus. Eksamitulemust mõjutab see, millistest kanalitest õpilane infot saab ja kuivõrd teda huvitab ühiskonnas, ka Eesti ühiskonnas toimuv. Järelikult ei huvitu vene keelt kõnelev tütarlaps Eesti ühiskonnas toimuvast (või ei suhesta ennast Eesti ühiskonnaga) ja sellest tulenevalt on suur erinevus eksamitöö keskmistes punktides. 2007. aasta eksamil oli see vahe 12,1 punkti, aga 2008. a eksamitöö punktide vahe oli suur: 16,6 punkti (kas pronksiöö mõju?). Eksamitöös oli viis üksikküsimust, kus venekeelsete eksamitööde keskmine punktide arv oli kõrgem: paremini teati demograafia mõistet; osati nimetada ÜRO õigusakti, millega tagatakse soolise võrdõiguslikkuse täitmine; eraettevõtete ja eraisikute maksevõime sarnase joone nimetamine; Euroopa Kohtu ülesande nimetamine ja paremini osati nimetada ja põhjendada, millises Euroopa Liidu Institutsioonis on Eesti huvid kõige paremini kaitstud. Valdkondi vaadeldes olid kõige väiksemad erinevused eesti- ja venekeelsetes töodes teemades *Rahvusvaheline suhtlemine*, *Ühiskonna majandamine* ja *Indiviid ühiskonnas*. Suured erinevused olid teemade *Tänapäeva maailma mitmepalgelisus* ja *Ühiskonna valitsemine* keskmises tulemusel. Eksamitöö koosnes arutlusest ja ülesannetest, mis olid jagatud kuude teemavaldkonda. Valdkonnad sisaldasid erineva arvu ülesandeid ja osaulesandeid. Üksikülesandeid oli kokku 45. Arutluse kirjutamisel oli eksaminandidel võimalik valida kuue teema vahel. Täpsema ülevaate eksamitöö ülesehitusest annab järgnev tabel.

Tabel 1. Eksamitöö ülesehitus

Arutlus		20punkti
Nüüdisühiskond	Rahvastiku struktuur	6 punkti
	Ühiskonna jätkusuutlikkus	4 punkti
	Ühiskonna sidusus	3 punkti
Indiviid ühiskonnas	Sooline võrdõiguslikkus	3 punkti
	Sotsiaalpoliitika	4 punkti
	Töötasu Eestis maakonniti	5 punkti
Tänapäeva maailma mitmepalgelisus	Globalprobleemid	5 punkti
Ühiskonna valitsemine	Demokraatia	6 punkti
	Kõrgeima riigivõimu teostamine Eestis	2 punkti
	Valitsuse toimimine	5 punkti
	Valimised	2 punkti
	Riigikogu struktuur	5 punkti
Ühiskonna majandamine	Laenukoormus	7 punkti

	Maksud. Ümbrikupalk. Riiklikud ja kohalikud ning otsesed ja kaudsed maksud	7 punkti 5 punkti
Rahvusvaheline suhtlemine	Euroopa Liit NATO	6 punkti 5 punkti

3. Kokkuvõttev tabel aastate 2006-2009 eksamitulemustest õppekeelte lõikes

Tabel 2. Aastate 2006-2009 eksamitulemuste võrdlev tabel

	E	V	2006 kokku	E	V	2007 kokku	E	V	2008 kokku	E	V	2009 Kokku
Eksaminandide arv	3626	481	4310	4585	684	5287	5057	629	5688	5506	641	6147
Keskmine punktide arv	60,0	46,5	57,8	59,8	47,7	58,2	65,6	49,0	63,8	63,9	45,1	61,9
Standardhälve	14,4	16,3	15,4	13,8	15,9	14,7	12,4	14,1	13,6	14,0	14,9	15,2
Minimaalne tulemus	11	8	8	11	3	3	24	17	17	17	0	17
Maksimaalne tulemus	96	90	96	97	86	97	99	89	99	98	86	98

4. Analüüs eksaminandide teadmiste ja oskuste kohta, ülesannete jõukohasus ning ülesannete lõikes enim esinenud tüüpvead ja eksimused.

Eksamitöö oli paraja raskusastmega ja võimaldas mõõta õpitulemusi, ülesanded olid erinevatest valdkondadest, erineva raskusastmega ja nõudsid erinevate õpioskuste rakendamist. Kahjuks oli eksaminande, kes ei tulnud toime ka kõige lihtsamatele küsimustele vastamisega. Eksamisooritajate arv oli väga suur, sest ilmselt peetakse ühiskonnaõpetuse eksamit lihtsaks ning arvatakse, et selle sooritamine on sügavamalt ainesse süüvimata jõukohane igapäevale. Õpetajate hinnangul hakkavad riigieksami tulemused olema üha nõrgemad, kuna gümnaasiumi on jõudnud need õpilased, kes on hinde 3 saanud 45% alusel. Sageli ei saada küsimusest aru, vastatakse ülesandesse süvenemata. Jätakuvalt tuleb nimetada funktsionaalse lugemisoskuse madalat taset, sest vastamata või valesti vastatud olid küsimused, kus vastus oli tekstis antud, raskusi oli informatsiooni hankimisega allikmaterjalist. Vene koolide õpilased ei ole kursis Eestis toimuvaga, seda näitavad nende oluliselt madalamad punktid nendes ülesannetes, kus oli vaja tuua näiteid Eesti riigi kohta. Valed vastused olid eesti ja vene õppekeele koolide õpilastel üldiselt sarnased, venekeelsete tööde kirjutajate hulgas oli rohkem neid, kes valesti vastasid ja oluliselt rohkem neid, kes küsimustele vastamata jätsid.

Ühiskonnaõpetuse eksami puhul ei saa välja tuua tüüpviigu, pigem on ülesandeid, millele vastamisel sageli eksitakse.

Eksam tõendab eksaminandide keeleoskuse, samuti väljendusoskuse jätkuvat langust.

Arutlus

Tabel 3. Arutluse tulemus õppekeele järgi

	N	N (%)	AUP	keskm	ÜUP	min	mediaan	max	st. hälve
Eesti	5506	89.57	11.58	11.68	11.79	0	12	20	3.93
Vene	641	10.43	9.13	9.50	9.86	0	10	20	4.68
Kokku	6147	100.00	11.35	11.46	11.56	0	12	20	4.07

Arutluste tulemust erinevate aspektide kaupa vaadates näeme, et keskmise eksamitöö kirjutaja arutluse ülesehitus vastab enamasti üldnõuetele: tekstis on sissejuhatus, teemaarendus ja kokkuvõte. Keskmiselt saadi 1,65 punkti kahest võimalikust. Teadmiste ja näidete toomise eest saadi keskmiselt 2,16 punkti, mis tähendab, et näiteid ja fakte on esitatud, kuid teema on avatud ühekülgselt. Probleemi väljaarendamise, arutluse ja analüüsi eest saadi keskmiselt 2,48 punkti, mis viitab sellele, et rohkem on kirjutajaid, kes käsitlesid probleemi ühekülgselt ja jätsid teema lõpuni avamata. Isikliku arvamuse ja selle põhjendamise eest saadi keskmiselt 2,08 punkti, mis tähendab, et oma arvamus esitati näideteta. Järelduste eest saadud 1,52 punkti põhjal saab väita, et järeldused tulenevad arutlusest, need lähtuvad võrdlustest ja seostest. Stiili ja õigekirja eest on saadud keskmiselt 1,66 punkti, mis ei ole väga halb tulemus, kuid näitab seda, et gümnaasiumilõpetajate seas on õppureid, kes ei oska ennast korrektselt kirjalikult väljendada.

Kõige populaarsem arutluse teema oli esimene teema *Rahvastikurände negatiivsed ja positiivsed tagajärjed lähte- ja sihtkohariigile*, selle valis 39,47% kirjutajatest. Antud teema oli eriti populaarne eesti koolide õpilaste seas (41,92%). Arutluste keskmine punktisumma oli 12,24. Teema avamisel toetuti ilmselgelt geograafias õpitule, eksiti selles, et kirjutati liiga palju rahvastikurände põhjustest, sageli lihtsalt kirjeldati olukorda, väljenduti pigem üksikisiku kui riigi aspektist. Enamasti leidis vaatlemist rahvastikurände majanduslik ja mõningal määral kultuuriline külg, harva pöörati tähelepanu poliitilisele poolele.

Teema *Tänase Eesti võitjad ja kaotajad* valis kirjutamiseks 9,44%, punkte saadi keskmiselt 10,52. Enamik kirjutanutest avas teema läbi riigi majandusliku olukorra, kirjutati igapäevaelu muredest seoses majanduskriisiga, kiruti valitsust ja poliitikuid.

Kolmanda teema *Töötud – Eesti arengu pidurdajad või kasutamata võimalus* kirjutajaid oli 18,38%, eelistuselt teine teema. Kolmas teema oli kõige populaarsem vene õppekeelega koolide õpilaste hulgas. Ühtlasi oli see kõige halvemini lahti kirjutatud, keskmiselt saadi 9,51 punkti. Eelnimetatud teema kõik aspektid olid võrreldes teiste teemadega madalamate keskmiste punktidega, mis tähendab, et teema puhul oli töö kõige halvemini struktureeritud, suudeti esitada üksikuid teemakohaseid näiteid, tööd olid enamasti kirjeldavat laadi, esitati peamiselt käibetödesid, teemakohased järeldused olid primitiivsed ja selle arutluse kirjutajatel esines kõige rohkem õigekirjavigu. Valdavalt kirjutati tööpuuduse põhjustest, kiruti poliitikuid ja avaldati arvamust selle kohta, mida teha tööpuuduse leevendamiseks.

Hindajate arvates oli populaarne ka neljas teema *Eesti e-riigi tugevus ja nõrkus*, siiski oli see populaarsuselt alles neljas (10,72%), sellel teemal arutledes saadi keskmiselt kõige rohkem punkte - 12,52. Selle teema valinud eksaminandid esitasid keskmisest paremini näiteid ja fakte teemat terviklikult avades, käsitlesid probleemi ning tõid välja iseloomulikud jooned, nende isiklik arvamus tugines näidetele ja järeldused lähtusid arutlusest. Teemast mööda ei kirjutatud, kuigi rohkem räägiti e-riigi tugevatest külgedest, nõrkusi ei suudetud välja tuua. Üksikutel juhtudel viidati riigi haavatavusele, peamiselt kurdeti vanurite vähese arvutioskuse üle.

Viienda teema *Tarbimise mõju globaalsel tasandil* valis kirjutamiseks 13,32%, keskmiselt saadi 12,09 punkti. Tööd olid keskpärased, kirjelduse tasandil. Kirjeldati üksikisiku tasandil tarbimisega kaasnevaid ohte. Paljud kirjutasi tarbimisest, selle põhjustest; globaalset tasandit suutsid sisse tuua vähesed.

Kuues teema *Euroopa Liit – kas Euroopa tuleviku kindlustaja või Euroopa riikide arengu pidur* oli eksaminandide seas kõige ebapopulaarsem, selle valis vaid 7,89%, keskmiselt saadi punkte 11,82. Enamast esitati Euroopa Liidu ajaloo kirjeldus, kirjutati ka sellest, kas inimesed on Euroopa Liidu poolt või vastu.

Võrreldes varasemate aastatega oli sel aastal rohkem keskpäraseid ja alla selle töid, kuid oli ka tõeliselt häid arutlusi, mida sai hinnata 20 punktiga. Arutluse jättis kirjutamata 48 eksaminandi.

Alljärgnevalt kokkuvõtavad tabelid ülesannete tulemustest teemade kaupa

Tabel 4. Kõikide eksaminandide tulemused

	min	keskm	keskm.%	maks	st..hälve	tegemata	tegemata %
Nüüdisühiskond	0	8.94	68.74	13	2.81	0	0.00
Indiviid_ühiskonnas	0	8.36	69.66	12	2.01	0	0.00
Tänapäeva_maailma_mitmekesisus	0	3.84	76.86	5	1.32	1	0.02
Ühiskonna_valitsemine	0	10.05	66.99	15	3.36	1	0.02
Riigikogu_struktuur	0	2.86	57.20	5	1.54	1	0.02
Ühiskonna_majandamine	0	11.68	61.49	19	3.57	0	0.00
Rahvusvaheline_suhtlemine	0	4.49	40.85	11	2.34	0	0.00

Tabel 5. Eesti õppekeelega eksaminandide tulemused

	min	keskm	keskm %	maks	st..hälve	tegemata	tegemata %
Nüüdisühiskond	0	9.28	71.41	13	2.60	0	0.00
Indiviid_ühiskonnas	0	8.57	71.40	12	1.88	0	0.00
Tänapäeva_maailma_mitmekesisus	0	4.03	80.61	5	1.18	0	0.00
Ühiskonna_valitsemine	0	10.50	70.03	15	3.10	0	0.00
Riigikogu_struktuur	0	2.99	59.77	5	1.51	0	0.00
Ühiskonna_majandamine	0	11.97	63.01	19	3.44	0	0.00
Rahvusvaheline_suhtlemine	0	4.60	41.85	11	2.32	0	0.00

Tabel 6. Vene õppekeelega eksaminandide tulemused

	min	keskm	keskmine %	maks	st..hälve	tegemata	tegemata %
Nüüdisühiskond	0	5.96	45.85	13	2.82	0	0.00
Indiviid_ühiskonnas	0	6.56	54.67	12	2.15	0	0.00
Tänapäeva_maailma_mitmekesisus	0	2.23	44.66	5	1.30	1	0.16
Ühiskonna_valitsemine	0	6.13	40.85	15	2.92	1	0.16
Riigikogu_struktuur	0	1.75	35.09	5	1.36	1	0.16
Ühiskonna_majandamine	0	9.20	48.44	19	3.74	0	0.00
Rahvusvaheline_suhtlemine	0	3.54	35.43	10	2.31	0	0.00

NÜÜDISÜHISKOND

	Max p	Min p	Kokku keskmine	E keskmine	V keskmine
Rahvastiku struktuur	6	0	3,70	3,76	3,10
Ühiskonna jätkusuutlikkus	4	0	3,15	3,30	2,21
Ühiskonna sidusus	3	0	2,16	1,86	1,01

Rahvastiku struktuur

Esimeses osaülesandes tuli vastata küsimusele, milline teadusharu uurib rahvastiku struktuuri, rahvaarvu suurenemist vähenemist ning rändeid. Eesti õppekeelega (edaspidi E) töödes oli lahendus 31,75%, vene õppekeelega (edaspidi V) töödes 39,63%. See oli üks vähestest ülesannetest, kus vene koolide õpilaste tulemus oli parem. Tegelik seis näitab, et õpilased mõisteid ei tunne. Demograafia asemel kasutati sageli sõnu *sotsioloogia, statistika osakond, sotsiaalamet*, vastuste seas leidis ka selliseid variante: *klobaliseerumine, ortograafia, populatsioloogia jne*.

Teises osaülesandes oli vaja tekstist leida õiged andmed ja kanda need tabelisse, ülesanne osutus eksaminandidele ülejõukäivaks: lahendus E 26,86% ja V 13,57%. Punkt kaotati peamiselt seetõttu, et loomuliku iibe näitaja kandmisel tabelisse ei märgitud, et see on negatiivne.

Kolmanda osaülesandega, kus oli vaja teksti ja tabeli andmete põhjal sõnastada üks positiivne ja üks negatiivne loomuliku iibe tendents Eestis 2007. aastal ja seda faktiga kinnitada, saadi hästi hakkama. Nii positiivse kui negatiivse tendentsi väljatoomine (E 83,62% ja 84,18% ning V 65,99% ja 76,44%) osutus ootuspäraselt lihtsamaks kui fakti nimetamine (E 76,14% ja 74,08% ning V 54,60% ja 58,35%).

Ei teatud mõiste fakt tähendust ja vastati valesti, näiteks negatiivse tendentsina nimetati, et iive jäi negatiivseks ning faktina kirjutati, et surmasid oli sündidest rohkem. Aga vastati ka nii: negatiivne tendents: *suremus on suurem kui sündivus*, fakt: *palju on pensionäre ja invaliide, kelle eest tuleb hoolitseda, aga sugulasi ei ole*; tendents: *vanad inimesed surid ära*, fakt: *nende peale ei lähe enam raha*.

Ühiskonna jätkusuutlikkus

Esimeses osaülesandes tuli nimetada kaks tunnust, mille põhjal saab hinnata rahvastiku kvaliteeti. Eestikeelsete tööde hindajad märkisid tagasisides, et seda ülesannet osati,

venekeelsete tööde hindaja aga märkis, et küsimus oli jõukohane vaid umbes neljandikule eksaminandidest. Hindajate arvamust kinnitab statistika, lahendus vastavalt 77,36% ja 24,73%. Paljud eksaminandid nimetasid vaid ühe tunnuse ning märkimisväärne osa vene õppekeelega koolide õpilastest oli jätnud küsimusele hoopis vastamata. Kahju, et statistikas see ei kajastu. Oli vastajaid, kes üldse küsimusest aru ei saanud ja arvasid, et rahvastiku kvaliteeti saab hinnata riigikogu valimistega ja referendumil hääletamisega. Rahvastiku vananemisega seotud probleeme osati nimetada ning enamasti teati seda, kuidas riik neid lahendada saaks. Tulemused olid vastavalt E 89,1%, V 75,20% ja E 86,41%, V 61,47%. Probleemidena nimetati tööjõupuudust, raskusi pensionide maksmisel, maksude tõusu. Lahendamise kohta toodi näiteid perepoliitikast. Probleemina aga nimetati seda, et vanadekodud saavad kohad täis või et vanad ei ole uuendustele aldis. Vastustes ilmnes vaenulik suhtumine vanuritesse.

Ühiskonna sidusus

Esimese osaülesande küsimusele, milles näete ohtu ühiskonna sidususele, sisaldus vastus tekstis. Lahendus E82% ja V51,33%. Ülesanne kontrollis funktsionaalset lugemisoskust ja tuleb tõdeda, et sellega on gümnasistidel tõsisemid probleeme. Vene õppekeelega koolide õpilaste töödes esines sagedamini püüet vastata oma teadmiste tuginedes ja see viis sageli vale vastuseni.

Teine osaülesanne oli avatud ülesanne ja eksaminandidelt oodati kahe näite toomist selle kohta, mida on Eesti riik teinud ühiskonna sidususe suurendamiseks. Lahendus oli õppekeeleli erinev: E 69,77%, V 25,04%. Vene koolide õpilastel on raskusi ülesannetega, kus on vaja tuua näiteid Eesti ühiskonnast. Paljud vastajad ei saanud ilmselt aru mõistest ühiskonna sidusus, sest näiteks toodi tehnika ja sidevahendite arendamist. Vene õppekeelega töödes nimetati sageli näitena Euroopa Liitu astumist.

INDIVIID ÜHISKONNAS

	Max p	Min p	Kokku keskmine	E keskmine	V keskmine
Sooline võrdõiguslikkus	3	0	1,10	1,12	0,94
Sotsiaalpoliitika	4	0	3,05	3,17	2,02
Töötasu maakonniti	5	0	4,21	4,28	3,59

Sooline võrdõiguslikkus

Esimene osaülesanne kontrollis põhiseaduse kasutamise oskust, oli vaja tuua näide, milliseid sätteid võrdõiguslikkusest leiab EV põhiseadusest ja märkida juurde vastav paragrahvinumber, lahendatus E 79,17%, V 69,73% . Selle ülesandega saadi hakkama, oli ka neid, kes vastasid valesti ja leidsid, et võrdõiguslikkus on see, kui *igaihel on õigus elule, õigus vabalt valida tegevusala ja elukutset* jne. Üheks halvemini vastatud küsimuseks kogu eksamitöös osutus teine osaülesanne, kus oli vaja tuua näide rahvusvaheliste organisatsioonide õigusaktidest, millega tagatakse soolise võrdõiguslikkuse täitmine Eestis. Nii õigusakti nimetus kui näide sisaldasid tekstis, kuid ilmselt ei saanud paljud eksaminandid küsimusest üldse aru või lihtsalt ei osanud antud teksti selle konkreetse küsimusega seostada. ÜRO õigusakti lahendatus oli E 11,77%, V 12,79%; EL/EN õigusakti E 20,69%, V 11,08% . Osa eksaminande nimetas õigusakti, kuid ei toonud näidet. Ülesanne oleks pidanud olema kõigile jõukohane, kuid näib, et mõni vastaja ei olnud küsimust üldse lugenud, sest millega seletada seda, kui ÜRO õigusaktina nimetatakse *Hääleõiguslik on iga 18aastane Eesti kodanik*. Vastuste hulgas oli ka selline, kus Euroopa Liidu õigusaktiks kirjutati *ühine WC* ja näitena *enam pole naiste ja meeste WC, nüüd on kõigil ühine*.

Sotsiaalpoliitika

Esimeses osaülesandes oli kirja pandud seisukoht, et madal haridustase suurendab ohtu sattuda sotsiaalselt tõrjutute hulka ning eksaminandidel tuli seda põhjendada. Valdavalt tuldi sellega toime, lahendatus E 85,94%, V 64,12%. Seda seisukohta põhjendati ka nii: *Eesti Vabariigis on inimestel kombeks töösoovijalt küsida teatud haridust tõendavaid dokumente, mis ei näita aga isiku töökust ja iseloomu*.

Teises osaülesandes tuli nimetada kaks sotsiaalset probleemi, mis iseloomustavad tänapäeva Eesti ühiskonda. Sageli nimetati töötust, majanduslikku ebavõrdsust, vene õppekeelega töödes oli vastustes sageli nimetatud eestlaste ja venelaste integratsioon. Eelmise küsimuse mõjul nimetati tänase Eesti sotsiaalseks probleemiks madalat haridustaset. Probleemidena nimetati venelaste, vähemusrahvaste, geide ja naiste diskrimineerimist, suletud muulasenklaave, eestlaste ja venelaste vastasseisu. Lahendatus E 77,37%, V 57,88%.

Kolmas osaülesanne oli seotud eelmisega, eksaminandil tuli tuua ühe eelmises ülesandes püstitatud probleemi lahenduse kohta näide. Lahendatus E 76,21%, V 23,09%. Punktist jäädi ilma, kui toodud näide ei olnud seotud eelmises ülesandes nimetatud probleemiga.

Valede vastuste seas olid selgitused: pension, lastetoetused.

Töötasu maakonniti. Töö allika ja Eesti maakondade kaardiga

Numbreid üldjuhul tunti ja osati kolm kõige kõrgema ja kolm kõige madalama brutopalgaga maakonda õiges järjekorras tabelisse kanda. E 91,79% ja 89,01%; V84,71% ja 64,07%. Kummaline, et madalamast alustades eksiti rohkem. Hindajad märkisid, et Eesti kaardi tundmine oli eelmiste aastatega võrreldes tunduvalt paranenud, aga siiski oli liiga palju valesti vastanud või neid, kes üldse sellele küsimusele ei vastanud. Ei saa jätta märkimata, et põhikooli ühiskonnaõpetuse eksamil on Eesti haldusjaotuse tundmine vene koolide õpilastel paremini vastatud kui eesti koolide õpilastel (järelalus tehtud 2007 ja 2008 põhikoolieksami põhjal), selles eksamitöös aga lahendatus E 82,50%, V 64,07%.

TÄNAPÄEVA MAAILMA MITMEPALGELISUS

	Max p	Min p	Kokku keskmine	E keskmine	V keskmine
Globaalprobleemid	5	0	3,71	3,91	2,03

Globaalprobleemid

Esimeses osaküsimuses taheti teada, millist globaalprobleemi kajastab avaldatud tekst, ning eeldati konkreetse probleemi nimetamist. Kummalisena mõjusid vastused, kus globaalprobleemina nimetati 500 miljoni dollari suurust tühimikku ÜRO toiduprogrammis. Lahendatus E 83,85%, V 45,40%.

Eelmises ülesandes toodud probleemi peamiste põhjuste nimetamisega tuldi halvemini toime, lahendatus E 69,64%, V 18,2%. See osaülesanne oli üks nendest, kus punktide vahe eesti ja vene õppekeelega töödes oli väga suur.

Eesti osalust puudustkannatavate riikide abistamisel suudeti väga hästi põhjendada, see oli üks paremini vastatud osaülesanne selles eksamitöös. Lahendatus E 96,13%, V 80,62%.

Hiina vanasõna tundmisega saadi hakkama, kuid sageli kasutasid õpilased vastuses sedasama *kala* ja *õnge* kujundit ja nii ei olnud võimalik päris kindel olla, kas nad tegelikult selle sisust aru said. Näiteks oli eksamitöös selline vastus: *milleks õng, kui nende riigis puuduvad veekogud, kust kala püüda*. Lahendatus E 83,76%, V 60,94%.

ÜHISKONNA VALITSEMINE

	Max p	Min p	Kokku keskmine	E keskmine	V keskmine
--	-------	-------	----------------	------------	------------

Demokraatia	6	0	3,73	3,95	1,84
Kõrgeima riigivõimu teostamine	2	0	1,41	1,41	1,35
Valitsuse toimimine	5	0	2,86	3,65	1,52
Valimised	2	0	1,48	1,49	1,37
Riigikogu struktuur	5	0	2,86	2,99	1,75

Demokraatia

Hindajate hinnangul oli tegemist keerulise ülesandega.

Demokraatia eelise nimetamise ja selle põhjendamisega tulid hästi toime eesti õppekeelega koolide õpilased, vene õppekeelega koolide õpilaste tulemusega ei saa rahul olla. Lahendus E 81,78% ja V 47,58%. Demokraatia puuduse nimetamine ja põhjendamine osutus keerulisemaks: lahendus E 56,17% ja V 17,19%.

Sageli kirjutati demokraatia eeliseks ja puuduseks sama asi, näiteks: *palju parteisid või võim on rahva käes*; põhjenduses selgitati, mida see tähendab või miks nii arvatakse. Põhjendusena oli paljudel vastajatel kirja pandud lihtsalt eelneva väite või isegi ainult mõiste selgitus, aga miks see on demokraatia eelis või puudus, seda ei saanud vastusest välja lugeda. Vastused viitasid faktile, et eksaminandidel on segamini täidesaatev ja seadusandlik võim ja millistel põhimõtetel neid võimuorganeid moodustatakse. Korduvalt nimetati demokraatia eelisena võimalust valida valitsust.

Raskeks osutus mittedemokraatliku riigi nimetamine. Peamine põhjus valesti vastamisel nii eesti kui vene õppekeelega töödes oli see, et mittedemokraatlike riikidena nimetati Euroopa monarhistlikke riike ning monarhistliku valitsemisega põhjendati demokraatia puudumist. Erinev oli see, et venekeelsetes töödes nimetati mittedemokraatlikuks riigiks Gruusiat ja põhjenduseks toodi *hiljutised sündmused selles riigis ja kus valitsus ei tahtnud rahvaga dialoogi astuda*. Punktist jäädi ilma ka seetõttu, et nimetati küll mittedemokraatlik riik, kuid ei osatud põhjendada, või kirjutati riigi asemel vastusesse *Aasia, Aafrika* või ka *Islam*. Mittedemokraatliku riigina nimetati korduvalt ka Eestit. Lahendus oli E 58,75% ja V 26,88%.

Miks peetakse demokraatia üheks eelduseks tugevat kodanikuühiskonda? Lahendus E 58,75% ja V 28,75%. Sellele küsimusele vastamine osutus keeruliseks sel lihtsal põhjusel, et eksaminandid ei teadnud, mida tähendab mõiste kodanikuühiskond. Peamiseks

eksimumseks oligi demokraatia või siis kodanikuühiskonna mõiste selgitamine, aga mitte otsene küsimusele vastamine.

Kõrgeima riigivõimu teostamine Eestis

Küsimusele, kuidas saavad Eesti hääleõiguslikud kodanikud teostada kõrgeimat riigivõimu, oleks oodanud 100%-st lahendatust, sest nii üheselt põhiseadusest leitava vastusega ülesannet eksamitöös teist ei olnud, aga lahendus oli vaid E 70,7%, V 67,5% . Õigesti vastasid need, kes vastust kindlalt teadsid või siis selle põhiseadusest üles otsisid, need kes seda tegema ei vaevunud ja oma teadmiseiga piirdusid ning Riigikogu valimiste asemel vastuses lihtsalt valimistel osalemise kirjutasid, jäid punktist ilma.

Valitsuse toimimine

Esimeses osaülesandes oodati vastajatelt valitsuses olevate erimeelsuste objektiivset põhjendamist, vihjeks oli juures karikatuur. Õigesti vastanud oskasid välja tuua parteidevahelised maailmavaatelised erinevused, samas oli palju neid, kes ei pannud tähele, et küsimus puudutas valitsuses olevate erimeelsuste põhjusi ja vastuseks kirjutati Savisaare ja Ansipi või Keskerakonna ja Reformierakonna erimeelsuste põhjustest. E 69,25%, V32,03%. Eksiti ka sel juhul, kui nimetati konkreetseid näiteid vastuoludest, kuid ei selgitatud nende objektiivseid põhjusi.

Eesti koolide õpilased selgitasid suhteliselt hästi üheparteilise ja koalitsioonivalitsuse eeliseid (lahendus 80,28% ja 71,03%) ja puudusi (lahendus 68,23% ja 76,06%), kuid oli eksaminande, kes ei tundnud vastavaid termineid. Üsna suur arv vastustest olid üldsõnalised ja mõlema variandi juures põhimõtteliselt samasisulised. Näiteks toodi üheparteilise valitsuse puudusena, et ei ole erinevaid arvamusi ja koalitsioonivalitsuse eelisena, et on palju erinevaid vaateid. Samuti arvati, et üheparteiline valitsus on vähemusvalitsus, tal on vähe toetajaid. Vastused sellele ülesandele näitasid üsna tihti seda, et õpilastel on segamini mõisted üheparteiline valitsus ja vähemusvalitsus, mitmeparteiline valitsus ja koalitsioonivalitsus. Vene koolide tulemused jäid ka selle ülesande puhul alla, üheparteilise valitsuse eeliseid oskas nimetada 32,03% ja puudusi 22,19%, koalitsioonivalitsuse eeliste ja puuduste nimetamisega tuli toime 42,19% ja 27,19% vastanutest.

Valimised

Suurem osa eksaminandidest teadis, millised valimised Eestis 2009 toimuvad (lahendatus E 74,58%, V 68,98%). Valede vastuste osakaal oli siiski liialt suur, seda enam, et ülesanne oli lihtne (äratundmistasand) ja ka põhiseadusest oleks saanud selle välja lugeda, et Riigikogu valimisi 2009 enam toimuda ei saa. Osa eksaminande kaotas punkte seetõttu, et ei lugenud küsimust korralikult ning jätsid vajalikud miinused märkimata.

Riigikogu struktuur

Ülesanne oli suhteliselt halvasti lahendatud, kuigi vastused olid etteantud tekstis olemas (lugemisoskuse puudumine), sageli oli jäetud küsimusele vastamata. Ilmselt oli paljudele eksaminandidele ülejõukäiv nii pika teksti lugemine. Fraktsioonide või komisjonide moodustamise põhimõtete asemel kirjutati sageli nende ülesannetest ja sama korrali järgmises vastuses. Korduvalt vastati ka nii: *vastava korra sätestab Riigikogu kodukorra seadus*.

Fraktsioonide moodustamise põhimõtete kohta käiva küsimuse lahendatus oli E 67,84% ja V 45,47%, komisjonide moodustamise põhimõtete küsimuse lahendatus E 61,22% ja V 32,34%.

Veel ühe fraktsiooni ülesande nimetamisega tuldi toime järgmiselt: lahendatus E 69,6% ja V 51,72%. Alalise komisjoni ülesande nimetamise lahendatus oli E 68,98% ja V 32,66%. Tüüpilise veana kirjutati vastusesse see, mis küsimuses juba antud oli, mis tõendab lugemisoskuse puudumist.

Riigikogu praeguse koosseisu fraktsioonide nimetamine oli eksaminandide jaoks raske, lahendatus E 31,22%, V 13,28%. Punktist jäädi ilma, sest ei osatud nimetada kõiki kuut fraktsiooni. Kõige sagedamini jäid nimetamata kas Rahvaliidu või Roheliste fraktsioon. Oli ka neid, kelle arvates on meil Riigikogus sellised fraktsioonid nagu valitsus, parlament ja Riigikogu.

ÜHISKONNA MAJANDAMINE

Ühiskonna majandamise ülesanded on eesti õppekeelega eksamitöodes üks halvemini ja vene õppekeelega koolide õpilastel üks paremini vastatud teemadest.

	Max p	Min p	Kokku keskmine	E keskmine	V keskmine
Laenukoormus	7	0	4,36	4,44	3,64
Maksud. Ümbrikupalk	7	0	4,41	4,49	3,69
Riiklikud ja kohalikud	5	0	2,91	3,03	1,91

maksud					
--------	--	--	--	--	--

Laenukoormus

Vastamine eeldas diagrammi lugemise oskust. Esimeses osaülesandes tuli nimetada ülelaenamise objektiivne põhjus, lahendatus E 46,82%, V 19,97%. Punkt kaotati sageli seetõttu, et objektiivsete põhjuste asemel nimetati subjektiivseid põhjusi. Teisele osaülesandele vastamisel ei loetud välja allikas esitatud andmeid, segi aeti mõisted laenukoormus ja maksevõime. Lahendatus eraisikute ja eraettevõtete maksevõime sarnase joone nimetamisel oli E 45,73% ja V 58,81%, maksevõime erineva joone nimetamisel E 46,40% ja V 39,63%. Kolmandas ja neljandas osaülesandes oodati näidete toomist probleemidest, mida põhjustab maksevõimetus ettevõtetele ja üksikisikule. Paremini tuldi toime ettevõtetele tekkivate probleemide nimetamisega: E 84,44% ja V 69,27%, vähem osati näiteid tuua üksikisikute võimalikest probleemidest: E 68,36% ja V 52,03%.

Maksud. Ümbrikupalk

Maksudete kehtestamise peamist eesmärki eksaminandide enamik teab, lahendatus oli E 74,81% ja V 64,12%. Oli ka neid, kes arvavad, et eesmärk on kindlustada allumine Eesti Vabariigile või solidaarsuse tagamiseks.

Küsimuse, milliseid riiklikke makse ja makseid peetakse kinni üksikisiku igakuisest brutopalgast 2009. aastal, lahendatus oli E 45,7 ja V 33,18%. Vähesed oskasid nimetada kolme maksu, kõige paremini teati tulumaksu ja selle määra. Kuid ka 2009. aasta gümnaasiumide lõpetajad on valmis laskma oma brutopalgast kinni pidada *käibemaksu, sotsiaalmaksu, haigekassat* või kelle vastusest sai lugeda, et maksame riigile 95% oma brutopalgast.

Mis on ümbrikupalk? Hindajate kommentaar oli, et selle küsimuse vastustega naerutati hindajaid, kuid vaevalt töö kirjutajatel selline eesmärk oli. Tervikuna anti siiski enamasti õigeid vastuseid. Vastuste hulgas oli selliseid selgitusi: *pensionijate koostamine ümbrikus; palk, mis saadetakse inimesele ümbrikuga; palk, mida tasutakse otse ümbrikust* jne, lahendatus oli E 84,73 ja V 73,79%.

Küsimuse, miks on ümbrikupalga saamine kahjulik ümbrikupalga saajale, lahendatus oli E 76,52 ja V 65,37%. Kummalisi vastuseid oli ka siin, näiteks: *keegi võib ümbriku ära varastada; ümbrikust on kerge kulutada, sest ei näe kui palju ümbrikus raha on ja kukutakse raiskama*.

Riiklikud ja kohalikud ning otsesed ja kaudsed maksud

Esimene osaülesanne riiklike ja kohalike maksude tundmise kohta oli paigutusülesanne, kus eksaminandil tuli märkida õigesse lahtrisse riiklikud maksud (lahendus E 72,99% ja V 47,11%) ja kohalikud maksud (lahendus E 83,02% ja V 48,05%). Kaudsete ja otsete maksude eristamine oli eksamisooritajatele juba oluliselt raskem, lahendus E 46,68% ja V 22,93%.

Eestis kehtiva tulumaksusüsteemi nimetamisega eksiti, õiget vastust teadsid vaid E 55,47% ja V 39,31%. Vastuste seas oli selliseid: *2-sambaline, stabiilne, tasapinnaline, aritmeetiline, liberaalne, anglo-saksi, protsentuaalne, otsene* jms.

Maksustamise põhimõtet teadsid veelgi vähesemad, lahendus E 44,75% ja V 33,70%. Üsna sageli kirjutati vastuseks, et kõigil on võrdne tulumaks.

RAHVUSVAHELINE SUHTLEMINE

Kõige halvemini vastatud teema nii eesti kui vene õppekeelega eksamitöodes.

	Max p	Min p	Kokku keskmine	E keskmine	V keskmine
Euroopa Liit	6	0	1,65	1,69	1,29
NATO	5	0	2,85	2,92	2,26

Euroopa Liit

Esimeses osaülesandes oli nimetatud neli Euroopa Liidu institutsiooni ja eksaminandidel tuli kirjutada selle institutsiooni üks ülesanne. Ülesanne oli halvasti lahendatud, kõige paremini teadsid vastajad Euroopa parlamendi ülesandeid (lahendus E 46,80% ja V 31,98%), Euroopa Komisjoni E 36,78% ja V 23,71% , Ministrite Nõukogu E 28,35% ja V 19,34% ning Euroopa Kohus E 23,81% ja V 28,55%. Enamasti vastati üldsõnaliselt ja kirjutati pea kõikide institutsioonide ülesanneteks ühtviisi: *võtavad vastu otsuseid, hääletavad, teevad õigeid ja tähtsaid otsuseid.*

Hindajad pidasid selle ülesande sõnastust ebaõnnestunuks.

Oma arvamuse põhjendamine, millises Euroopa Liidu institutsioonis on Eesti huvid kõige paremini kaitstud, lahendus oli E 12,64% ja V 17,63%. Viis aastat liikmelisust ja ikka ei teata, kuidas on Eesti huvid EL institutsioonides kaitstud. Vastuseks kirjutati Euroopa Komisjon ja *Siim Kallas on seal, ta on pikka aega olnud ja teab, millal ja kui palju nõuda.* Kui vastusesse kirjutati Euroopa parlament, põhjendati seda, et *sinna on valitud Eestist õiged inimesed ja nad teevad oma tööd hästi ja hääletavad Eesti huviseid arvestades,*

paraku ei ole aga taolised põhjendused õiged. Tihti ei saadud aru, mida tähendab sõna institutsioon.

Küsimuse, kellel on Eestis õigus hääletada Euroopa parlamendi valimistel, lahendus oli E 20,25% ja V 7,8%. Üllatav, et Euroopa Parlamendi valimiste eel ei teadnud vastajad - enamuses ise valijad -, kellel on Eestis õigus osaleda saadikute valimisel. Enamasti arvati, et see õigus on vaid eesti kodanikel, paljud arvasid selle õiguse olevat Riigikogu liikmetel, aga oldi ka arvamisel, et see õigus on neil, *kes käivad iga kuu nädal aega Brüsselis*.

NATO

Eksaminandidel oli vaja leida etteantud loetelust viis NATO liikmesriiki ja tunda Euroopa kaarti, lahendus E 58,35% ja V 45,05%. Kõige paremini teati Eestit ja Saksamaad, teati, et need riigid on NATO liikmed ja teati nende asukohta kaardil. Samas peeti NATO liikmeks Rootsit, Iirimaad, Soomet, Valgevenet ja Šveitsi ja oli neid, kes ei leidnud riike Euroopa kaardilt üles. Punktidest jäädi ilma ka seetõttu, kui ei täidetud juhendit ja märgiti numbrid rohkem kui viie või kõigi riikide järele.

5. Ettepanekud õpetajale ja õppijale, millele tuleb õpiprotsessis tähelepanu pöörata.

Esimene ettepanek on ühine nii eesti kui vene õppekeele koolide õpetajatele: õpetamisel tuleb pöörata suuremat tähelepanu funktsionaalse lugemisoskuse arendamisele. Kasuks tuleb, kui suudetakse õpiprotsessi käigus kujundada õpilastes arusaamist, et ühiskonnaõpetuse eksam on üks raskemaid, milles hea või väga hea tulemuse saamiseks ei piisa ainult klassiruumis omandatust, vaid lisaks peab olema huvi olla kursis kõige sellega, mis ühiskonnas tervikuna toimub. Tuleb arendada argumenteerimisoskust, kuid ei tohi ära unustada terminoloogiat, põhimõisteid. Vene õppekeele koolide ühiskonnaõpetuse õpetajatel tuleb teha kõvasti tööd selle nimel, et Eesti ühiskonnas toimuv klassiruumi jõuaks, sest 2009 eksamitöö tulemused näitasid seda, et sageli ei osata tuua näiteid, millega Eesti riik tegeleb.